

Anmeldelse

Ruud Koopmans: Islams for- faldne hus. De religiøse årsager til ufrihed, stagnation og vold.

Oversat til dansk af Uffe Gardel (Forlaget

Pressto 2020).

Det er usædvanligt, at en anmeldelse har fire forfattere. Denne anmeldelse har da også en lidt usædvanlig baggrund. Da den nederlandske sociolog Ruud Koopmans' bog *Het vervallen huis van de islam. Over de crisis van de islamitische wereld* (2019) i 2020 udkom i dansk oversættelse, blev den læst "med stor interesse"¹ af udlændinge- og integrationsminister Mattias Tesfaye. Faktisk fik den en så begejstret modtagelse ikke mindst af Socialdemokratiets udlændingeordfører Rasmus Stoklund (A), at Koopmans blev betegnet som "socialdemokraternes udlændingeguru".² Da professor Jakob Skovgaard-Petersen skrev en kritisk anmeldelse i *Information* (Skovgaard-Petersen 2021), kom der ikke alene et gensvar fra Koopmans, men også fra politikere som Liberal Alliances Henrik Dahl, som fra Folketingets talerstol tilsyneladende fortolkede anmeldelsen, som at Skovgaard-Petersen var "notorisk enøjet".³

Da bogen ikke er udkommet på engelsk,⁴ indgår den kun perifært i den internationale forskningsdebat, og bogen er formodentlig tænkt mere som et bidrag til den offentlige debat end

1 <https://www.ft.dk/samling/2019/1/spoergsmaal/s125/index.htm>

2 <https://www.altinget.dk/artikel/hollandsk-professor-er-socialdemokraternes-udlaendingeguru>

3 <https://uniavisen.dk/den-notorisk-enojede/>

4 Et af de centrale kapitler "Why Has Democratization Bypassed the Muslim World?" er dog udkommet som et essay udgivet af the Hoover Institution, som er en republikansk neokonservativ tænketank (Koopmans 2021).

Ricarda Stegmann er postdoc i religionsvidenskab og islamiske studier på Aarhus Universitet

Martin Riexinger er lektor i arabisk og islamiske studier på Aarhus Universitet.

Thomas Fibiger er lektor i arabisk og islamiske studier på Aarhus Universitet.

Lene Kühle er professor MSO i religionssociologi på Aarhus Universitet.

som et egentligt forskningsbidrag. Når den vurderes at være relevant at anmelde i *Tidsskrift for Islamforskning* er det altså pga. den rolle, den spiller i den offentlige debat i Danmark,⁵ og vurderingen af fejl og mangler bør derfor ses i lyset af genren, dvs. at den kritik, man ville rejse imod manglen på grundige metodiske og teoretiske overvejelser, formodentlig kan rejses i forhold til mange debatbøger eller forskningsformidlende bøger. Men det er alligevel svært ikke at påpege alle de små og store ting, som gør, at vi ikke kan mobilisere den samme begejstring for Koopmans' bog, som den har givet anledning til i politiske cirkler.

De fire forfattere til denne anmeldelse er alle tilknyttet Center for Samtidsreligion (CSR), Aarhus Universitet. CSR er et interdisciplinært center tilknyttet Afdeling for Religionsvidenskab. Centeret samler forskere, der forsker i religion i nutiden, men ofte ud fra forskellige disciplinære perspektiver. Nogle af forfatterne til denne anmeldelse har således en primær forskningsinteresse i Mellemøsten, mens andre primært har interesse for islam i Europa. Nogle ser sig som antropologer, andre som religionssociologer eller religionshistorikere. Koopmans er ikke islamforsker eller mellemøstforsker, men sociolog med særlig interesse for kvantitative undersøgelser af integration. Koopmans' bog er en bog om den islamiske verden, men interessen udspringer tydeligvis af en bekymring over muslimer i Europa: "Problemerne med integration af muslimer afspejler den islamiske verdens krise i miniformat", som han formulerer det (s. 124).

CSR havde i efteråret 2021 programsat bogen i regi af centerets bogklub, og den blev i den anledning diskuteret på et af centerets frokostmøder og på centerets Facebookside. Mange af de argumenter, der blev fremsat der, kan genfindes i denne anmeldelse. Det skal også nævnes, at to af os har læst bogen på dansk, mens de andre to har læst den på tysk. Det er ikke helt irrelevant, for selvom både den danske og den tyske bog umiddelbart fremstår som oversættelser af originalen på hollandsk,⁶ så adskiller de sig nogle enkelte steder. I den danske oversættelse nævnes det fx, at "En statsreligion kan være et relikv fra fortiden, som i dag kun har en symbolsk funktion. Flere europæiske lande har derfor officielt afskaffet deres tidligere statsreligion" (s. 62), men forsættelsen, som står i den hollandske original og i den tyske oversættelse, lyder "Schweden, Dänemark und Mal-

5 Se de Koning & Sunier (2020) for et tilsvarende argument i forhold til debatten om bogen i Holland.

6 Ud fra den danske oversætters offentligt kendte sprogkompetencer opstår den mistanke, at oversættelsen er fra tysk.

ta sind Beispiele dafür aus jüngerer Zeit" (s. 98). Dette er ikke med i den danske version; sætningen ville givetvis forvirre den danske læser, for hvilke ændringer i det danske kirke-stat-forhold er det, Koopmans henviser til? Det er den slags sjusk hos Koopmans (som det danske forlag har bortredigeret), som gør, at bogen ikke fremstår som præget af den største akribi, hvilket fx også gælder for afsnittet om blasfemi, hvor Finland fx er udeladt fra listen over europæiske lande, som stadig har en blasfemilovgivning (s. 60). Det er også slående, at Koopmans i originalen referer til Holland og Belgien, mens den tyske oversættelse ofte fremhæver tal fra Østrig, Tyskland og Schweiz. I den danske oversættelse er fokus på Danmark, Norge og Sverige. Dette understreger, at bogen er henvendt til nederlandsk-, tysk- eller dansksprogede offentligheder frem for en international forskningsverden, og selvom tilpasningerne i og for sig ikke er kritisable i sig selv, burde de have været deklareret, og man kan spørge, om de forskellige tal altid passer til de samme argumenter.

Ruud Koopmans hævder i sin bog at vise, at islam, eller mere præcist "fundamentalistisk islam", som efter hans mening er verdensomspændende i fremmarch, er årsagen til, at den islamiske verden halter langt bagefter andre regioner i verden med hensyn til demokrati, beskyttelse af minoriteter (især kvinder, homoseksuelle og frafaldne), uddannelse osv. Koopmans vil gerne rejse "spørgsmålet om religiøse faktors kausale rolle" (s. 33), og da han ikke kan lave deciderede eksperimenter, trækker han i første omgang på en komparativ metode, hvor forskellige fænomener sammenlignes. For at kunne generalisere resultaterne fra disse anvender han dernæst "såkaldte multivariate statistiske metoder, som gør det muligt at undersøge forskellige faktors påvirkning samtidig" (s. 51). Til dette formål anvender Koopmans i overvejende grad et af de mange forhåndenværende demokrati-indeks, nemlig indekset fra Freedom House. På den baggrund hævder Koopmans, at "den største del af forskellen (60 procent) på islamiske og ikke-islamiske lande lader sig dog ikke forklare med ressourceafhængighed, kolonifortid eller velstandsniveau" (s. 51). Netop det, at islamiske lande i stort omfang har økonomiske systemer, der trækker på direkte naturressourcer (fx olie) frem for industriel udvikling (der kræver en veluddannet arbejdsstyrke), har været koloniseret og ofte har store befolkningsgrupper, som lever på et eksistensminimum, har ofte været anvendt som forklaring på den svage position,

som demokrati har i mange muslimske lande. Selvom Koopmans ikke afviser, at disse faktorer kan have betydning, mener han, at islam – eller mere specifikt fundamentalistisk islam – er hovedårsagen til de problemer, der er i den muslimske verden.

Koopmans behandler et meget vigtigt spørgsmål. Han citerer en række velkendte teser og beskriver egentlig på udmærket vis udviklingen i en række islamiske lande, især siden 1970'erne. Han har ikke mange islamforskere blandt sine referencer, men han citerer økonomihistorikere, hvis forskning i forskellen i Mellemøstens og Vestens udvikling ikke har fået den opmærksomhed i islamforskningen, som deres analyser fortjener (se nedenfor).

Hans argumentation og tilgang er imidlertid problematisk i flere henseender. Vi vil her fremhæve tre: anvendelse af data, definitionen af fundamentalisme og spørgsmålet om den rolle, islam spiller.

Brug af data

For det første kan Koopmans' udvælgelse af data kritiseres for at være selektiv og hans håndtering og forståelse af de individuelle cases for ofte at være ganske reduktiv og undertiden præget af direkte misforståelser. For eksempel hævder han, at jo længere et land har været koloniseret, jo mere demokratisk er det i dag. Kun længden af koloniseringen og Freedom House Index bruges til at forklare dette, hvorimod andre faktorer, såsom klanstrukturer, sædvaner, økonomi, tidligere politiske systemer, men også typen og intensiteten af koloniseringen, ville være vigtige for at evaluere udviklingen. Det virker påfaldende, at orientalismens indflydelse ignoreres, altså i hvilken udstrækning Vesten har givet den arabiske verden et billede af, at islam og demokrati næppe er forenelige – også selvom "Vesten" eller "Orientalismen" ikke bør tildeles det primære "ansvar" for den arabiske verdens tilbagestående, som det nogle gange sker.

Men selv hvis man accepterer, at det er rimeligt at anvende de data, som Koopmans bruger, er hans eksempler til dels overraskende. For at blive ved kapitlet om kolonisering: Tunesien og Senegal beskrives som unge demokratier (s. 39), men Tunesien har været koloniseret i kortere tid og i meget mindre grad end fx Algeriet, så burde Algeriet ikke være meget mere demokra-

tisk end Tunesien, hvis man følger Koopmans argument? Egypten og Saudi-Arabien beskrives som de mindst demokratiske lande (s. 38), men i tilfældet Egypten argumenterer forskningen som regel for en længere uofficiel besættelse ud over den officielle kolonisering, og ville det ikke betyde, at Egypten skulle ligge højere i demokratiindekset ifølge Koopmans' argument? Det skal også påpeges, at det i mange tilfælde er umuligt at sige, hvor lang tid et land har været koloniseret. Koopmans nævner korrekt Senegal som en af de mere demokratiske islamiske og afrikanske stater og henviser til, at dette afrikanske land har været underkastet fransk kolonistyre i 300 år. Det gælder dog kun slavehandelsbyen Saint Louis; andre kystbyer kom til i de følgende årtier, mens baglandet først blev underkastet kolonistyre mellem midten og slutningen af 1800-tallet, samtidig med andre regioner i Afrika. Ud over dette skelner Koopmans ikke mellem, hvor stærkt de forskellige lande blev påvirket af samfundsforandringer under kolonialismen. Mens store dele af den algeriske befolkning blev fortrængt fra deres landbrugsjord af europæiske bosættere i Algeriet, skete dette kun i mindre omfang i Tunesien og næsten overhovedet ikke i Marokko.

Det er dog ikke kun Koopmans' brug af data, der er problematiske, når han søger at vise, at begrundelser, som ofte fremhæves i udviklingsdebatter, såsom kolonisering, ikke skal bære skylden for islamiske landes tilbagestående. Også hans forklaringer om, at islam i sig selv er grunden til denne situation, er ofte ukorrekte eller mangelfulde. Det er ikke sådan, at Koopmans slet ikke nævner eksempler, som er overbevisende. Fx virker sammenligningen mellem det muslimske Maldiverne og hinduistiske Mauritius tankevækkende. Det er også helt indlysende i forhold til holdninger til homoseksualitet og ligestilling mellem kønnene, at den religiøse faktor næppe kan benægtes. De fleste islamiske lande har således civile love for muslimer (men også for andre religiøse grupper), baseret på islamisk lov. For at bevise, at (fundamentalistisk) islam er ansvarlig for denne tilstand, sammenligner Koopmans forskellige muslimske majoritetslande med ikke-muslimske majoritetslande. I nogle tilfælde kan dette føre til resultater, der er værd at diskutere (som fx Indien – Pakistan, når det kommer til demokrati), men i andre tilfælde er denne tilgang vildledende, fordi Koopmans ikke har øje for alternative forklaringer end "islam", hvor dette ville være relevant. En lærerig case er hans sammenligning af udvik-

lingen i Indiens og Pakistans BNP pr. indbygger. Koopmans skriver selv, at Pakistan – skabt ud af mindre udviklede provinser i Britisk Indien – overhalede Indien efter uafhængigheden, men at Indien tog foringen igen efter 1990. Økonomisk politik kan måske forklare denne udvikling bedre end "islam". Pakistan havde en ret åben økonomi, da Indien stagnerede i perioden med Nehruviansk etatisme. Den økonomiske liberalisering af Indien siden slutningen af 1980'erne indledte årtier med høje vækstrater, så Indien tog foringen igen.

Koopmans selektive anvendelse af data er også et af hovedpunkterne i Daniel Baxs anmeldelse af bogen på hjemmesiden Qatara.de.⁷ "What doesn't fit is made to fit. And those facts that don't fit the theory are simply omitted. In this way, Koopmans levels out the differences between predominantly Muslim states" (Bax 2020).

Hvad betyder fundamentalisme?

Et andet problematisk aspekt er Koopmans' forståelse af fundamentalisme – eller måske man snarere skulle sige forståelser. Han opererer således med to forskellige. I bogens forord betegner begrebet fundamentalisme en bogstavtro fortolkning af islam (s. 4), mens Koopmans i kapitel 1 introducerer definitions-kriterier fra World Values Survey, hvor "fundamentalister" er dem, der svarer ja til, at deres religion er den eneste sande religion, og at de vil sætte religion over videnskab i tilfælde af konflikt imellem disse (s. 25). Dette er imidlertid temmeligt vage kriterier og ville også kunne betegne sufi-muslimer eller andre spirituelle retninger, også uden for islam og i Europa. Dertil kommer, at forholdet mellem religion og videnskab er meget komplekst i forskellige religiøse traditioner, også islam. I senere kapitler går Koopmans tilbage til sin første definition fra forordet og diskuterer det problematiske i, at gamle religiøse skrifter i dag opfattes og bruges på samme måde, som de blev ved islams begyndelse. Denne konceptualisering af fundamentalisme som en religiøs ide, hvor islamisk lov er en fast størrelse, der kan og skal implementeres i nutiden, viser ikke megen forståelse for islams dynamiske udviklingshistorie og mangesidede debatter. Det er rigtigt, at der er grundlæggende forskel på den islamiske eksegetiske tradition og den moderne histo-

⁷ Qatara udgiver tekster på tysk, engelsk og arabisk og er drevet af medieorganisationen Deutsche Welle og involverer Goethe-Institut og Institut für Auslandsbeziehungen (Institute for Foreign Cultural Relations)

risk-kritiske Bibel-eksegese. Men også koranvers og hadith-betretninger har helt fra begyndelsen været diskuteret og fortolket i forhold til deres forskellige kontekster for tilblivelse og åbenbaring, og "bogstavtro" er derfor et kompliceret og mangefacetteret begreb. Desuden har der altid været debatter og tilpasninger relateret til praktiske forhold. I forhold til den aktuelle debat vil det være mere præcist at tale om salafistisk-wahhabistiske fortolkninger af islamisk lov og tekst end om fundamentalisme. En mere præcis navngivning af de grupper og traditioner, Koopmans faktisk beskriver, ville også muliggøre en mere præcis diskussion af, hvordan forskellig religiøs argumentation har forskellige implikationer.

Er det islams skyld?

En tredje problematik, og muligvis den mest afgørende, er, at Koopmans ikke klargør, hvordan han når til sin konklusion om, at det er religion, som er årsagen til problemerne. Det er vigtigt at pointere, at vi ikke mener, at det i sig selv er problematisk at hævde, at religion skulle være årsag til også negative udviklinger. Dette er givetvis til dels et spørgsmål om discipliner. I sociologien (herunder også religionssociologien) er det ukontroversielt at diskutere, hvorvidt religion optræder som en afhængig eller som en uafhængig variabel i en konkret analyse. Hvis religion er den uafhængige variabel, er det religionens betydning for en bestemt udvikling, der undersøges.

Koopmans synes at opstille en stråmand, når han hævder, at de, der er kritiske over for hans analyse, er det, fordi de mener, at "integration, jihadistisk vold, antisemitisme og homofobi intet [har] at gøre med religion og kultur, men er resultatet af diskriminering og udgrænsning i modtagerlandet" (s. 124). Men det er jo muligt at mene, at religion – islam – kan være en uafhængig variabel uden at mene, at det sker på den måde, som Koopmans peger på. Hvorom alting er, er vores primære kritik ikke så meget disse grundlæggende metodiske spørgsmål, men mere, at Koopmans fremfører en hypotese om religion som begrundelse for alskens problemer i den islamiske verden uden at demonstrere det med de argumenter, han lover.

Dette kan påpeges flere steder i bogen. I kapitel 7 identificerer han de tre hovedmekanismer, som skulle mediere islams ne-

gative indflydelse: (manglende) adskillelse af religion og stat, diskrimination mod kvinder og devaluering af sekulær viden. Med hensyn til den manglende adskillelse af religion og stat argumenterer Koopmans for, at denne holdning især forfægtes af fundamentalister, som i kraft af deres støtte fra de konservative Golf-landes "petrodollars" gennem de seneste årtier har været i stand til at sprede deres budskaber med stor succes. Det er for så vidt korrekt, men dermed forklares dette også med en ikke-religiøs årsag, nemlig oliepenge, og argumentationen føres heller ikke til ende i forhold til, i hvilken grad en sådan fundamentalisme spiller en rolle for at hindre demokrati, kvinders rettigheder osv. i religionens navn. Det samme gør sig gældende for beskrivelsen af diskrimination af kvinder og devalueringen af sekulær viden, som hævdes at skyldes den måde, politik og samfund gennemføres af religiøse regler. Umiddelbart efter denne pointe følger en beskrivelse af høj fertilitet og kvinders relativt dårlige uddannelsesniveau samt af mænd, der søger mod fundamentalistiske ideer på grund af mangel på arbejde og fattigdom i økonomier, der ikke kan følge med befolkningstilvæksten (s. 109-123). Dette er absolut ikke forkert, men Koopmans demonstrerer heller ikke her religion som årsag, ligesom andre faktorer selvfølgelig også må diskuteres.

Et andet problematisk aspekt er, at Koopmans stort set ikke deler detaljer fra den analyse, han har foretaget af de faktorer, der spiller ind i forhold til udviklingen af demokrati, og mere konkret, hvordan han har regnet sig frem til de ovennævnte uforklarede 60 procent, som han herefter tager som udgangspunkt for at undersøge, om "ufriheden i islamiske lande faktisk har religiøse rødder" (s. 51). Han nævner, at han benytter det indeks, som Freedom House har udviklet til at måle frihed og demokrati, men han beskriver ikke den kritik, der er blevet rejst mod dette. I en velciteret artikel beskriver Muck og Verkuilen således dette indeks som "deeply flawed", idet det bygger på en "fairly unsophisticated approach to the selection of measurement level" og ikke har taget "adequate steps to ensure replicability" (Munck & Verkuilen 2002, 21). Koopmans tager det ikke så nøje, hvilket indeks der anvendes: "Bortset fra disse forskelle spiller det ikke nogen større rolle, hvilket indeks man anvender" (s. 37), som han skriver, og valget er faldet på Freedom House, fordi det "gør det muligt at foretage sammenligninger over tid [og] bygger på en bredere definition af demokrati"

(ibid.). Dette er faktisk netop nogle af de ting, som indekset er blevet kritiseret for.⁸ Der er stort set ingen oplysninger om, hvordan den multivariate analyse er foretaget. Måske er det, fordi bogen primært er en debatbog og ikke en akademisk publikation, men i en virkelighed, hvor selv tabloid-aviser er nøjagtige med at inkludere oplysninger om fx stikprøvestørrelse og konfidensintervaller, når de præsenterer statistisk materiale, virker det dog som en underlig prioritering. Betydningen af Koopmans' tal, 60 procent, er da også blevet misforstået af danske politikere.⁹

Koopmans' tekst er dog i øvrigt velskrevet, og den er ofte sjov. Et eksempel er forsøget på at karakterisere "vore dages islam" som "verdensreligionernes Trabant eller, mere respektfuldt udtrykt, deres Sputnik: En god og succesfuld idé på tidspunktet for dens lancering, men i dag håbløst tilbagestående på grund af dens manglende tilpasningsevne" (s. 11). Som et politisk argument er det givetvis gangbart, men som akademisk argument virker det uunderbygget.

Koopmans udgangspunkt er, at muslimske lande i mange henseender – demokratisk, uddannelsesmæssigt og ligestillingsmæssigt – ikke alene halter bagud andre lande på samme økonomiske niveau, men at forskellen er voksende, så muslimske majoritetslande økonomisk halter mere og mere bagud. Ingen af aspekterne er nye og er tidligere blevet diskuteret andre steder, frem for alt i de arabiske Human Development Reports, hvor dette fænomen tilskrives politisk autoritarisme.

Så hvis man ikke skal læse Koopmans, hvad skal man så læse? Man kunne læse Jared Rubins *Why the West Got Rich and the Middle East Did Not* (2017) såvel som Timur Kurans studie (2015), som Koopmans begge citerer. Koopmans' påstand om, at "problemerne med integration af muslimer afspejler den islamiske verdens krise i miniformat" (s. 125), udfordres af tre ph.d.-afhandlinger om muslimer i Danmark, indleveret inden for de sidste par år. De tre afhandlinger (Renders 2021; Petersen 2020; Schultz-Knudsen 2021) dokumenterer alle, hvordan den måde, danske muslimer tænker om og praktiserer islam, grundlæggende formes og struktureres af praksisser og deres tilstedeværelse og interaktion med problemer og juridiske realiteter relateret til Danmark. Afhandlingerne anerkender imidlertid også alle vigtigheden af den islamiske tradition (inklusive religiøse tekster og de praksisser, som teksterne præsenterer som legiti-

8 "Most constructors of indices subscribe to a procedural definition of democracy and thus avoid the problem of maximalist definitions. The only exception in this regard is Freedom House (2000), which severely restricts the analytical usefulness of its index due to the inclusion of attributes such as 'socioeconomic rights', 'freedom from gross socioeconomic inequalities', 'property rights', and 'freedom from war'" (Munck & Verkuilen 2002, 10).

9 Marie Krarup udtaler fx: "Ruud Koopmans peger jo på, at det er omkring 60 pct. af muslimer, der ikke ønsker at sætte deres kulturelle, religiøse baggrund på hold eller i anden række for at blive integreret." <https://www.ft.dk/samling/20191/spoergermaal/s125/index.htm>. Procentsatsen henviser ikke til andelen af muslimer, men til andelen af forklaringen på forskelle mellem islamisk og ikke-islamiske lande.

me) og bygger således uden besvær bro over de uhjælpsomme dikotomier, som Koopmans fremstiller. Disse afhandlinger er dog meget mindre tilgængelige end Koopmans' bog (de udgives fx på internationale forlag, som tager en meget høj pris, og er måske også mindre alment læsbare), og deres synspunkter vil derfor sandsynligvis være mindre indflydelsesrige i offentlige debatter.

En lettere tilgængelig bog, som kunne give politikere og meningsdannere et andet syn på europæiske muslimers forsøg på og vilje til at kombinere islam med livet i vestlige, demokratiske samfund, er den relativt nye bog *Unge muslimske stemmer* (Sandberg m.fl. 2018), hvor 7 forskere har interviewet 90 unge norske muslimer. Bogen viser, hvordan de unge muslimer forholder sig mere eller mindre aktivt til centrale og omdiskuterede aspekter af islam – fx bøn, sharia, efterlivet, politik – men hvor langt de fleste af de interviewede er interesserede i at forbinde deres forhold til islam med et aktivt hverdagsliv som "norske muslimer" i forhold til uddannelse, arbejde, familieliv og samfundsliv. I dette billede er islam ingen Trabant, men snarere en tidsvarende og bæredygtig el-bil. Hvor Koopmans repeterer velkendte argumenter for, "hvad gik galt", som i titlen på Bernard Lewis kritiske bog om islam og modernitet (1990), viser bøger som *Unge muslimske stemmer*, hvordan muslimsk forståelse og praksis fint kan tilpasses livet i skandinaviske samfund. Bogen argumenterer endda for, at disse former for islam, og de interne debatter mellem muslimer, er den vigtigste modstand mod "ekstreme" former for islam, det, Koopman betegner fundamentalisme.

Efter vores mening bør bøger som den norske inddrages mere i den offentlige debat, så Koopmanske forfaldsanalyser ikke står alene og ikke er de eneste, der bliver læst i den brede offentlighed. Det er også et opråb til læsere af dette tidsskrift til at bidrage med sådanne publikationer, både ved at gøre opmærksom på dem og ved at skrive dem. Som alle de her nævnte værker argumenterer vi således også for, at det er muligt at være åben for den rolle, islam spiller i forhold til aktuelle problemer i såvel den "traditionelt" islamiske verden som i europæiske samfund, og samtidig have et åbent og kritisk blik for, hvordan nutidige fortolkninger af islam formes af de forskellige kontekster, hvori de praktiseres.

Tilbage står spørgsmålet, hvorfor en bog som Ruud Koopmans er blevet så populær og fik så positiv en modtagelse af fx

danske politikere. Dette synes at ligge i forlængelse af de debatter, der opstod i kølvandet på 11. september 2001, og som de følgende år gav næring til en kulturkamps-retorik, også inspireret af Huntingtons tidligere tese om "civilisationernes sammenstød". I de seneste år er der imidlertid sket forskellige udviklinger, såvel "flygtningekrise" som konspirationsbevægelser i relation til corona-pandemien, som i forskellige lande har vist, hvordan udefrakommende begivenheder meget hurtigt kan destabilisere tilliden til europæiske demokratier og systemer, også blandt "etniske europæere" i en økonomisk solid middelklasse. Dette sætter yderligere spørgsmålstegn ved det etablerede narrativ om, at det særligt er muslimske immigranter, der udfordrer ellers stabile europæiske demokratier, og efter vores mening betyder dette også, at man må kigge på sociale miljøer og ideologier ud over religion alene. Ud over vores forslag til alternativ læsning om muslimer i Europa kunne dette også været en mulighed for en mere differentieret beskrivelse og kritik af sociale realiteter i Europa i dag.

Litteraturliste

- Bax, Daniel. 2020. "Ruud Koopmans' 'Das verfallene Haus des Islam' Cherry-picking for a distorted image of Islam." In Qantara.de. <https://en.qantara.de/content/ruud-koopmans-das-verfallene-haus-des-islam-cherry-picking-for-a-distorted-image-of-islam>
- de Koning, M. & T. Sunier. 2020. "Page after Page I Thought, That's the Way It Is." In *Journal of Muslims in Europe*, 10(1): 85-112. doi: <https://doi.org/10.1163/22117954-BJA10019> Human Development Reports. <https://hdr.undp.org/>
- Koopmans, Ruud. 2019. *Het vervallen huis van de islam. Over de crisis van de islamitische wereld*. Utrecht: Prometheus.
- Koopmans, Ruud. 2020. *Islams forfaldne hus. De religiøse årsager til ufrilhed, stagnation og vold*. Oversat til dansk af Uffe Gardel. København: Forlaget Pressto.
- Koopmans, Ruud. 2021. "Why Has Democratization Bypassed the Muslim World?" In *The Caravan Notebook*. <https://www.hoover.org/publications/caravan-notebook>
- Kuran, Timur. 2015. *The Long Divergence: How Islamic Law Held Back the Middle East*. Princeton: Princeton University Press.
- Munck, Gerardo L. & Jay Verkuilen. 2002. "Conceptualizing and measuring democracy: Evaluating alternative indices." In *Comparative political studies*, 35(1): 5-34.
- Petersen, Jesper. 2020. *The making of the Mariam Mosque: Serendipities and structures in the production of female authority in Denmark*. Lund: Lund University Press.
- Renders, Johannes. 2021. *Freedom through submission: Muslim-talk in contemporary Denmark*.

- Leiden: Brill.
- Rubin, Jared. 2017. *Why the West Got Rich and the Middle East Did Not*. New York: Cambridge University Press.
- Sandberg, Sveinung, m.fl. 2018. *Unge muslimske stemmer: Om tro og ekstremisme*. Oslo: Universitetsforlaget. Kan tilgås digitalt via idunn.no.
- Schultz-Knudsen, Mikele G. 2021. *The Complex Interplay Between National Law and Practised Islam*. København: Københavns Universitet.
- Skovgaard-Petersen, Jakob. 2021. "Islam er årsag til ufrihed, stagnation og vold, hævder ny bog. Men det halter med dokumentationen." In *Information*, 23. april.